

К.е.н. Олійник Т.О

Запорізький національний технічний університет

ФІНАНСОВА КРИЗА І ЦІНОВИЙ ШОК, ЯК НЕГАТИВНА ДІЯ НА ВІТЧИЗНЯНУ ЕКОНОМІКУ.

Радикальна лібералізація економіки України, частиною якої є одноразове звільнення цін на грошові ресурси, зробила свій вплив на діяльність фінансових установ, чим викликала ціновий шок. Він виявляється в раптовій зміні вартісних пропорцій, яка порушує макроекономічні чинники фінансового перерозподілу ресурсів і вартісні умови зростання вільних грошових коштів. В результаті вітчизняна економіка відхиляється від повної зайнятості, при цьому частина фінансових ресурсів виводиться з грошового обороту результатом чого є падіння об'ємів кредитування.

Radical liberalization of the economy of Ukraine, part of which is a one-time exemption prices, monetary resources, has made its impact on financial institutions, causing a price shock. It manifests itself in sudden change cost ratio, which violates the macroeconomic factors of financial reallocation of resources and value terms the growth of free cash. As a result, the domestic economy deviates from full employment, while part of the financial resources derived from cash flow resulting in falling lending volumes.

Ключові слова

Фінансова криза, об'єми кредитування фінансові ресурси, ресурсна ціна, ціновий шок, фінансова установа.

I. Вступ

Оцінивши особливості вітчизняної фінансової системи, слід визначити масштаби негативної дії на неї різкого збільшення цін на масові ресурси. Для цього необхідно порівняти поведінку двох фінансових установ, що використовують різні співвідношення якісних і масових фінансових ресурсів, при

різкому подорожчанні останніх. Аналіз цінового шоку у фінансових установах з різними пропорціями споживання масових і якісних ресурсів за допомогою спрощеної моделі.

II. Постановка завдання

- дослідити за допомогою спрощеної моделі аналіз цінового шоку в фінансових установах з різними пропорціями споживання масових і якісних фінансових ресурсів;

- дослідити причини і наслідки цінового шоку.

III. Результати

Візьмемо модель де дві фінансові установи з різними пропорціями споживання якісних і масових ресурсів знаходяться в стані повної зайнятості і проводять однаковий максимально можливий об'єм кредитування (рисунок 1).

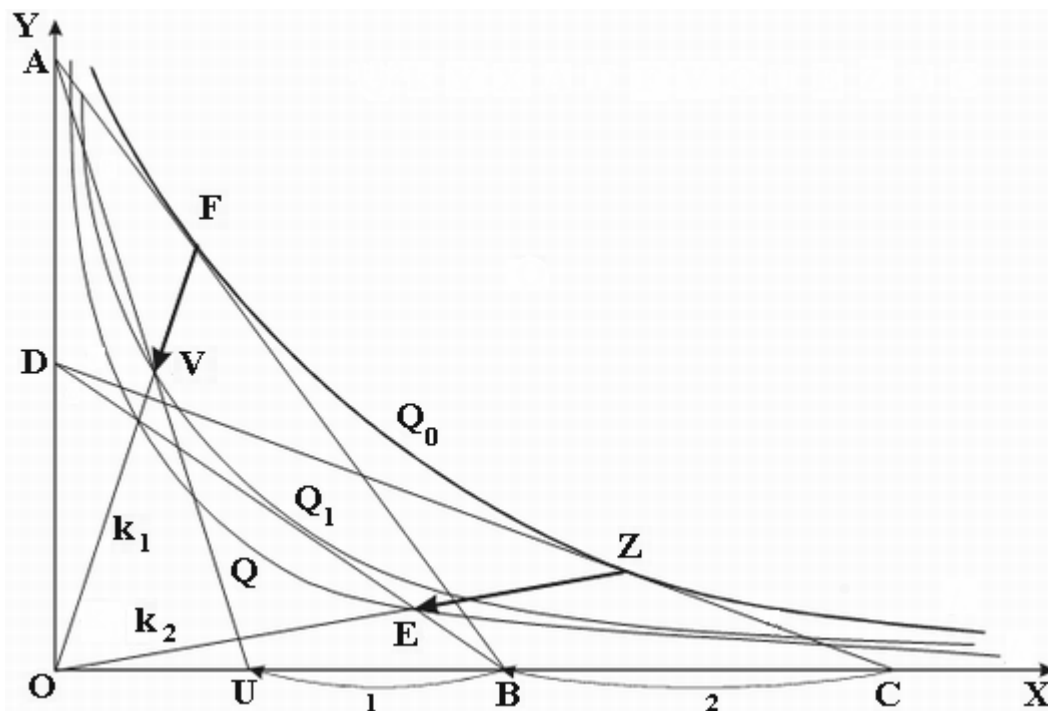

Рис. 1. Ціновий шок у фінансових установах з різними пропорціями споживання якісних і масових ресурсів

Ці активні операції відповідають крапкам F і Z , які знаходяться на різних прямих k_1 і k_2 і на одній кривій технологічного вибору грошових ресурсів Q_0 . Останнє і відображає рівність кредитування обох банків. Активні операції, що описуються k_1 , розвиваються переважно за рахунок ефекту заміщення, а активні операції відповідні k_2 , засновані на ефекті компенсації. Лінії фінансових обмежень AB і DC є дотичними к Q_0 , оскільки в точках F і Z досягається повна зайнятість. У обох комерційних банках ціновий шок пов'язаний з двократним подорожчанням масових ресурсів. В результаті зміщуються лінії фінансових обмежень. Дотична к Q_0 - AB перетвориться в AU (зрушення 1), а інша дотична к Q_0 - DC перетвориться в DB (зрушення 2). Виникають нові комбінації споживаних ресурсів. Точка F по прямій FO зрушується в точку V , а точка Z по прямій ZO зрушується в точку E . Крапки V і E знаходяться на нових кривих технологічного вибору Q_1 і Q_2 . Ці функції характеризують ситуацію неповній ресурсній зайнятості і скороченню активних операцій банку в цілому. Крива технологічного вибору Q_1 описує комбінації ресурсів, необхідні для більшого об'єму кредитування, чим крива Q_2 . Означає, чим більше фінансова установа споживає масових ресурсів, тим сильніше падає попит на активні операції при різкому дорожчанні цих ресурсів.

Описані закономірності наочно показують, що значне підвищення цін на масові ресурси повинне було стати катастрофою для Українських банків. Добре відомо, що розвиток банківської системи пішов саме по цьому шляху - була здійснена знаменита лібералізація цін. Перехід на вільні ринкові ціни був прийнятий Указом М.С.Горбачева. З 1991 р. в рамках останньої радянської реформи на половину продукції промисловості і на всю сільськогосподарську. Право встановлювати ціни було передано підприємствам. Після ліквідації союзного Комітету цін лібералізація продовжувалася стихійно (Уланов, 2002, с. 44), і отже почали рости ціни на вільні грошові ресурси. Створювалися нові

комерційні банки і в гонитві за ресурсами процентні ставки на депозити зростали і до 1994 року в окремо взятих банках вони складали до 1740 відсотків річних («Градобанк», «Лесбанк», «Кримський церковний банк»). Багато вітчизняних реформаторів припускали, що лібералізація сама по собі, без участі держави, приведе до встановлення «правильних» ринкових цінових пропорцій і викличе одноразове відносно незначне збільшення масштабу цін. Реальність різко відрізнялася від цих прогнозів. Цінові пропорції, хоч і зазнали значні зміни, але не стали рівноважними (Бессонов, 1999, с. 72).

Основною причиною такої динаміки цін стало припинення централізованого управління економікою і отримання підприємствами ринкових свобод. Ця інституційна трансформація зруйнувала специфічні механізми забезпечення рівноваги в радянській економіці. У СРСР галузеві банки ґрунтувалися на багатстві і доступності грошових ресурсів, а також на високій концентрації активів промислових підприємств за рахунок низьких витрат на цих підприємствах. Наприклад, металургійні заводи звичайно будувалися в регіонах, в яких генерувалося багато дешевої електроенергії. Саме така ситуація склалася в Запоріжжі після будівництва Дніпрогеса, а згодом теплових і атомної електростанцій. Тому підприємства чорної і кольорової металургії могли працювати з низькими витратами. Це сприяло високому рівню зарплат в регіоні, великих грошових залишків на рахунках промислових підприємств, розвиток сільського господарства (в більшості випадків як підшефних колгоспів промислових підприємств), і як наслідок концентрація в регіональних галузевих і ощадних банках великої кількості якісних ресурсів. І навпаки, багато цивільно галузі радянської економіки, через нестачу якісних ресурсів були малопродуктивні і високозатратні. Вони підтримувалися завдяки низьким цінам на масові ресурси і перерозподілу фінансових потоків з ефективних галузей за рахунок податку з обороту.

Після припинення цінового регулювання, почався масовий відтік грошових ресурсів за межі України. Стало дуже вигідно поставляти продукцію за рубіж. Це пов'язано з тим, що паливно-енергетичний комплекс, чорна і кольорова металургія, окремі підприємства лісової, целюлозно-паперової і хімічної промисловості, а також ряд секторів транспорту склали основу експортоорієнтованого сектора вітчизняної економіки. Наприклад, за рахунок порівняно дешевої електроенергії, багато зарубіжних замовників почали ввозити в країну руду для чорної і кольорової металургії, і вивозити готову продукцію. Стали з'являтися додаткові робочі місця на заводах. Насправді відбувалася розтрата енергоресурсів, що позначалося на невисоку собівартість їх випуску, таким чином ціни на алюміній в цей період були в два рази нижче за ринкових, на чорні метали майже в п'ять разів. А грошові кошти одержувані від підприємств почали осідати в зарубіжних банках. Почав відбуватися відтік якісних грошових ресурсів з країни, тобто для того, щоб купити проведену на вітчизняному підприємстві продукцію треба заплатити посереднику до Австралії. У зв'язку з цим фахівці відзначають: «Світовий ринок і його цінові пропорції стали найголовнішим і найбільш могутнішим чинником руху цін на внутрішньому ринку, особливо для крупних експортерів і імпортерів продукції» (Узяков, 2000, с. 103, 104). Масштаби і темпи змін цінових пропорцій в економіці набагато перевищували адаптаційні можливості абсолютної більшості підприємств. В результаті господарство країни опинилося у владі цінового шоку.

Витрати підприємств, що підтримувалися у минулому, вирости, і вони випробували різкий спад виробництва. Негативні процеси торкнулися і експортерів. Проте ці компанії частково компенсували зменшення споживання своїх товарів на внутрішньому ринку за рахунок збільшення поставок за рубіж. Продукція оброблювальної промисловості, навпаки, стала стрімко заміщатися імпортом. Ці результати реформ цілком відповідають моделі цінового шоку.

Відтік масових ресурсів за рубіж викликав підняття ціни на масові ресурси, внаслідок чого різко збільшилися витрати багатьох підприємств. І як негативний наслідок лібералізації є відмінності в конкурентоспроможності витрат різних галузей. Різкий перехід до ринкової економіки - шокова терапія, привела до того, що кожна галузь промисловості стала створювати свій банк. Залежно від політики знов створеного комерційного банку, благополуччя галузі, відбувалося формування ціни на масові грошові ресурси. Так, наприклад, в 1996 році КАБ «Слов'янський» для кредитування своїх клієнтів міг перекуповувати масові ресурси у АБ «Еліта» від 80 до 120 % річних. Масові ресурси в АБ «Еліта» були лише клієнтськими залишками на поточних рахунках, за які банк платив 3% річних, і їх було вигідно вкласти дорожче. Інші капіталовкладення АБ «Еліта» були обмежені і не вигідні. З огляду на те, що масові ресурси є для комерційного банку спонтанними і практично не прогнозованими. Після відходу з АБ «Еліта» на обслуговування в інші банки галузевих клієнтів, банк став вживати заходи для збільшення якісних ресурсів. Капіталовкладення вкладалися в основному в дочірні підприємства банку і практично були безповоротними. Після відходу основного корпоративного (галузевого) клієнта, АБ «Еліта» практично припинив своє існування, залишивши після себе майже безповоротні активи.

Аналіз діяльності галузевих клієнтів, як основних виробників масових ресурсів показує, що вони володіють специфічним чинником ступеня монополізму при задоволенні попиту Українських і зарубіжних споживачів їх продукції. Корпорації цього сектора можуть обмежувати пропозицію своїх товарів на внутрішньому ринку і перерозподіляти постачання за рубіж завдяки низьким порівняно з середньосвітовим рівнем витратам виробництва. Даний чинник ступеня монополізму властивий переважно країнам периферії світового капіталізму. У розвинених державах відмінності в конкурентоспроможності більшості галузей економіки не такі великі.

Багато вітчизняних виробників масових ресурсів, через офшорні зони, підставні банки, виводять свої ресурси закордон, розаряючи вітчизняні підприємства. Далі таким же чином через кишенькові банки, наприклад в Сінгапурі, грошові ресурси повертаються на Україну як інвестиції. У багатьох випадках «поворотні ресурси» через певне громадянство, ще і намагаються надати свою дію на органи державної влади. В зв'язку з цим Ю.В. Яременко справедливо відзначав: «...економіка може бути представлена механічною сумою інтересів, але не якоюсь політикою, що утілює в собі їх синтез» (Яременко, 2001, с.12).

Окрім цього, можливості переоснащення виробництва за роки реформ різко зменшилися. Як справедливо помічає С. Ю. Глазьев: «Ігнорування мінімальної тривалості адаптаційного періоду в макроекономічній політиці провокує руйнування накопиченого науково-промислового потенціалу» (Глазьев, 1993, с. 253). У розвинених країнах в періоди криз промислові потужності - оновлюються на основі нових технологій. На сьогодні в телевізійних дискусіях по газу, Фінляндія запропонувала Україні свої діючі технології обігріву житлових приміщень без спалювання газу і мазуту в котельних. Спад не зачіпає передових виробництв. Навпаки, в цей час росте випуск принципово нових товарів і технологій.

Яскравий прогноз розвитку України з урахуванням умов, що створилися, можна зробити на основі думок С.Кларка (Кларк, 1999), тобто процес, який переживає Україна, без сумніву, приведе до поглинання певних галузей виробництва, перш за все здобичі і переробки сировини і пов'язаної з цим фінансової і комерційної діяльності, світовим виробництвом. При цьому буде остаточно сформований капіталістичний клас, що займається всіма цими видами діяльності з своїми зарубіжними партнерами. У такій системі навряд чи знайдеться місце для традиційних умінь, здібностей і виробничого потенціалу більшої частини населення країни.

IV. Висновки

Таким чином, суть вартісних пропорцій, що склалися в результаті лібералізації, у вітчизняній економіці полягає в односторонньому перерозподілі капіталу з секторів, орієнтованих на внутрішній ринок, в галузі-експортери, інфраструктурні корпорації, торгово-посередницький і фінансовий комплекс. Це виразилося, зокрема, в різкому скороченні підтримуючих функцій галузей, що проводять масові ресурси. В результаті більшість підприємств не можуть без значних інвестицій адаптуватися до нових умов і деградувати. Україна інтегрується в світову економіку на умовах її периферії. «Орієнтація на сировинний сектор означає, по-перше, застій економіки, низька стеля для розвитку, тісні межі для зростання; по-друге, розпад. Сировинний сектор... надзвичайно звужує інвестиційні стратегії, робить непотрібними цілі машинобудівні галузі, виживають лише ті, що працюють на зовнішній ринок» (Яременко, 2001, с. 11).

Література

1. Бессонов В.А. Об эволюции ценовых пропорций в процессе российских экономических реформ // Экономический журнал ВШЭ. – 1999. – Т.3. - №1.
2. Глазьев С.Ю. Теория долгосрочного технико – экономического развития. – М.: ВлаДар, 1993.
3. Дзарасов С.С., Меньшиков С.М., Попов Г.Х. Судьба политической экономии и ее советского классика. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004.
4. Кларк С. Классовая структура России в переходный период // Рубеж. Альманах социальных исследований. – 1999. - № 10 – 11 (<http://socnet.narod.ru/rubez/10-11/clark.htm>).
5. Паршев А.П. Почему Россия не Америка. – М.: Крымский мост-9Д, 1999.
6. Узяков М.Н. Взаимодействие массовых и качественных ресурсов и эффективность экономики // Проблемы прогнозирования. – 2001. - № 1.
7. Уланов С. М. О ценном хозяйстве России // ЭКО. – 2002. - № 10.

8. Яременко Ю.В. Экономический рост. Структурная политика // Проблемы прогнозирования. – 2001. - № 1.